

- SUOMEN PUHEENJOHTAJUUSKAUDEN OHJELMA
ARKTISESSA NEUVOSTOSSA 2000-2002
- PROGRAM FÖR FINLANDS ORDFÖRANDESKAP
I ARKTISKA RÅDET 2000-2002
- SUOMA SÁGAJODIHEADDJIBAJI PROGRÁMMA
ÁRKTALAŠ RÁÐIS 2000-20002

**SUOMEN PUHEENJOHTAJUUSKAUDEN OHJELMA
ARKTISESSA NEUVOSTOSSA 2000-2002**

Hyvät arktisen ystävät,

Kesäkuussa 1991 kahdeksan arktisen maan edustajat kokoontuivat Rovaniemelle keskustelemaan arktiseen ympäristöön ja väestöön kohdistuvista haasteista. Kokous johti ensimmäiseen yhteiseen arktista aluetta koskevaan julistukseen, ympäristönsuojelustrategian hyväksymiseen ja neljän ympäristötyöryhmän perustamiseen. Paljolti tämän yhteistyön pohjalle rakennettiin Arktinen neuvosto vuonna 1996.

Arktisen neuvoston alaiset asiantuntijatyöryhmät ovat tuottaneet monia arvokkaita arktisen ympäristön tilaa arvioivia raportteja, jotka ovat hallitusten, YK:n, ympäristönsuojeluun erikoistuneiden kansainvälisten elinten, yliopistojen ja koulujen käytössä. Vaikka arktinen ympäristöyhteistyö on tuonut jo konkreettisia tuloksia, haasteellista tehtäväkenttää tulee riittämään jatkossakin.

Suomen aloittaessa puheenjohtajuuskauttaan on arktisen ympäristön haavoittuvuus edelleen yhteinen huolenaiheemme. Ilmastonmuutosten vaikutukset ovat tuntuvia paitsi arktisella alueella, myös globaalisti. Myrkylliset aineet kertyvät ravintoketjuihin ja kulkeutuvat lopulta äidinmaitoon. Ympäristön ja ihmisen välinen yhteys sekä alkuperäiskansojen ja alueen muiden asukkaiden tietämys on muistettava kaikessa toiminnassamme. Ekologisen ulottuvuuden lisäksi on tärkeää huomioida kestävä kehityksen sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen ulottuvuus. Moninaisten raporttien tuloksista tulee vetää käytäntöä koskevat johtopäätökset.

Tässä lehtisessä esitellään Suomen hallituksen hyväksymät painopisteet ja tavoitteet arktisella puheenjohtajuuskaudellamme 2000-2002. Arktinen neuvosto on ainutlaatuinen kokoonpanonsa suhteen. Samassa pöydässä jäsenmaiden hallitusten edustajien kanssa istuvat alkuperäiskansojen edustajat. Lukuisat huomioitsijat; valtiot, kansainväliset järjestöt ja kansalaisjärjestöt tuovat oman panoksensa neuvoston toimintaan. Kestävien tulosten saavuttamisessa kaikkien tuki on avainasemassa.

Yhteistyöterveisin,

Erkki Tuomioja
ulkoministeri

SUOMEN PUHEENJOHTAJUUSKAUDEN OHJELMA

ARKTISESSA NEUVOSTOSSA 2000-2002

1. Tausta

Kansainvälinen arktinen yhteistyö käynnistyi ympäristönsuojelun osalta Rovaniemellä kesäkuussa 1991 hyväksytyyn arktista ympäristönsuojelua koskevan strategian (Arctic Environmental Protection Strategy, AEPS) mukaisesti. Tähän ns. Rovaniemi-prosessiin pohjautuen perustettiin Arktinen neuvosto Ottawassa syyskuussa 1996 pidetyssä kahdeksan arktisen valtion ministerikokouksessa. Arktisen neuvoston perustamisen myötä ympäristöasiat sekä kestävä kehitys tulivat keskeiseksi osaksi neuvoston toimialaa.

Arktisessa neuvostossa on kahdeksan jäsenvaltiota: Pohjoismaat, Kanada, Venäjän Federaatio sekä Yhdysvallat. Alkuperäiskansoja edustaville elimille on neuvostossa muodostettu oma pysyvien osallistujien kategoria. Alkuperäiskansojen edustajat ovat jäsenvaltioiden edustajien kanssa samassa pöydässä osallistuen ilman päätösvaltaa asioiden käsittelyyn. Tämän lisäksi neuvostossa on huomioitsijoita: valtioita, kansainvälisiä järjestöjä sekä kansalaisjärjestöjä. Alankomaat, Iso-Britannia, Puola, Ranska ja Saksa ovat tällä hetkellä huomioitsijavaltioita.

Ottawassa annetun julistuksen mukaan Arktinen neuvosto toimii arktisten valtioiden välisenä korkean tason foorumina arktisten asioiden, erityisesti kestävä kehityksen ja ympäristönsuojelun edistämiseksi. Sen lisäksi neuvoston tehtävänä on jakaa informaatiota, rohkaista koulutusta ja herättää kiinnostusta arktisiin asioihin.

2. Suomen keskeiset tavoitteet puheenjohtajakaudellaan

• Arktinen neuvosto arktiseksi äänitorveksi

Arktinen neuvosto on toistaiseksi melko näkymätön kansainvälisellä areenalla. Se ei ole vielä ottanut selkeätä roolia arktisen sirkumpolaarisen alueen äänitorvena. Ottawan julistus antaa melko rajalliset puitteet. Arktiseen kehitykseen vaikutetaan tehokkaasti erilaisten kansainvälisten organisaatioiden ja sopimusten kautta. Arktinen neuvosto ei kuitenkaan voi esiintyä jäsenmaiden puolesta kansainvälisissä neuvotteluissa.

Arktinen neuvosto voi kuitenkin aktiivisesti tuoda suorittamansa työnsä tulokset kansainvälisten toimijoiden tietoon. Suomen puheenjohtajakaudella pyritään vahvistamaan Arktisen neuvoston asemaa kansain-

välisessä yhteistyökentässä arktisten asioiden edistäjänä. Suhteet muihin alueellisiin toimijoihin kuten Barentsin euroarktiseen neuvostoon ja Pohjoismaiden ministerineuvostoon sekä YK:n elimiin olisi vakiinnutettava ja pyrittävä kunkin kompetenssin mukaiseen työnjakoon päällekkäis-toimintoja välttämällä.

Suomi pyrkii puheenjohtajakaudellaan nostamaan Arktisen neuvoston profiilia kansainvälisessä institutionaalisessa kentässä suhteessa muihin yhteistyöelimiin arktisten globaalista merkitystä omaavien asioiden edistäjänä.

Suomen puheenjohtajuuskaudella ryhdytään myös selvittämään, miten neuvoston tiedotustoimintaa tulisi tehostaa neuvoston ulkoisen kuvan vahvistamiseksi.

- **Euroopan unioni arktiseksi yhteistyökumppaniksi**

4

Arktisen neuvoston työn tuloksellisuutta lisäksi huomioitsijoiden aktiivinen osallistuminen neuvoston toimintaan ja sen esittelyyn sidosryhmissään. Erityisen arvokas yhteistyökumppani Arktiselle neuvostolle olisi Euroopan komissio. EU:n pohjoisen ulottuvuuden toimintaohjelman mukaan komissio voi pyrkiä luomaan yhteyksiä Arktiseen neuvostoon arktisen tietämyksen ja yhteistyön vahvistamiseksi. Japani olisi myös hyvä ja potentiaalinen hallitustason yhteistyökumppani.

Puheenjohtajana Suomi edistää Arktisen neuvoston ja EU:n välistä yhteistyötä. Päämääränä on vakiinnuttaa yhteistyöside siten, että komissiosta tulee neuvoston pysyvä huomioitsija.

- **Neuvoston työ järkipäristetään**

Kahdeksan arktisen valtion yhteistyö on jatkunut jo niin pitkään, lähes kymmenen vuotta, että sen rakenteita, erityisesti ympäristöyhteistyön osalta, tulisi arvioida kriittisesti ja pyrkiä toiminnan virtaviivaistamiseen. Arktisen neuvoston toiminnan vakiintuessa on ilmennyt tarvetta sopeuttaa neuvoston rakenne ja ohjelmat vastaamaan paremmin yhteistyön tarpeita. Ympäristöohjelmien osalta evaluoinnin on tehnyt kiireelliseksi Arktisen neuvoston ympäristöhaittojen poistamista koskevan toimenpideohjelman (Arctic Council Action Plan to Eliminate Pollution of the Arctic, ACAP) laatiminen. Ohjelma hyväksyttiin Barrow'n ministerikokouksessa.

Suomen tehtäväksi tulee arktisen neuvoston puheenjohtajana tehdä neuvoston organisaatiota koskeva arviointi toimenpidesuosituksineen esitettäväksi vuoden 2002 ministerikokoukselle.

- **Arktisen ympäristön suojelua tehostetaan**

Julistuksen mukaan Arktinen neuvosto edistää, valvoo ja koordinoi Arktista ympäristönsojtelua koskevan strategian ns. Rovaniemi-prosessin neljää ohjelmaa: Arktisen ympäristön seuranta ja arviointi (AMAP), Arktisen kasvillisuuden ja eläimistön suojelu (CAFF), Arktisen meriympäristön suojelu (PAME) sekä Ympäristöönnettomuuksien torjunta arktisilla alueilla (EPPR).

Kesäkuussa 2001 tulee kuluneeksi kymmenen vuotta Rovaniemi-prosessin käynnistymisestä. Kymmenvuotispäivän vietto, joka pidetään Suomen puheenjohtajakauden ensimmäisen virkamieskomitean kokouksen

yhteydessä kesäkuussa 2001 Rovaniemellä, tarjoaa hyvän tilaisuuden ympäristöyhteistyön arviointiin ja sen jatkonäkymien tarkasteluun.

Yhdysvaltojen johdolla on valmisteltu Arktisten alueiden ilmaston muutoksen ja UV-säteilyn seurantaan koskevaa ohjelmaa (Arctic Climate Impact Assessment, ACIA), joka hyväksyttiin Barrow'n ministerikouksessa. Ilmastomuutosta koskeva arvio toteutetaan suunnitelman mukaan vuoteen 2004 mennessä. Yhdysvallat johtaa hanketta siihen saakka ja vastaa sihteeristökuluista. Ohjelma on tärkeä koko arktisen alueen kannalta ja sillä on merkitystä globaalin ilmastomuutoksen tutkimukselle.

Suomen tavoitteena on turvata ympäristönsuojelustrategian edistyminen eri ympäristöohjelmia tukemalla. Erityisesti on pyrittävä tehostamaan ympäristöraporttien pohjalta tehtyjen suositusten toimeenpanoa. Suomen tukee aktiivisesti edellisen puheenjohtajan johdolla käynnistettyä ACIA-ilmasto-ohjelmaa.

• Kestävää kehitystä tukeva toiminta selkeytetään

5

Kestävä kehitys on ympäristösuojelun ohella Arktisen neuvoston toinen keskeinen toiminta-alue. Se on ollut neuvoston nelivuotisen historian ongelmallisin yhteistyöalue, jonka käsittelytapaa koskeva erimielisyys toisaalta Yhdysvaltojen ja toisaalta Pohjoismaiden ja Kanadan välillä on rasittanut neuvoston työtä. Jälkimmäiset ovat korostaneet strategisen lähestymistavan tärkeyttä; toiminnalle on ensin luotava selkeä strategia, jonka periaatteista johdetaan työtä ohjaavat kriteerit. Yhdysvallat taas on korostanut projektikohtaista lähestymistapaa bottom-up-periaatteella.

Kahden lähestymistavan välille on rakennettu yleisiä periaatteita käsittävä ”hattu” (chapeau). Tämä kestävän kehityksen ohjelman periaatepaperi hyväksyttiin Barrow'n ministerikokouksessa. Suomi toimii Arktisen neuvoston yleispuheenjohtajuuden lisäksi myös kestävän kehityksen työryhmän puheenjohtajana.

Suomi pyrkii kiinteyttämään kestävää kehitystä koskevan neuvoston työtä. YK:n Rio + 10 konferenssissa vuonna 2002 pyritään esittelemään Arktisen neuvoston kestävää kehitystä tukeva toiminta.

• Arktinen tutkimus ja Arktinen yliopisto – keskeiset painopisteet

Suomen arktinen tiedeyhteisö osallistuu aktiivisesti arktisen alueen tieteellisiin verkostoihin. Puheenjohtajuuskaudellaan Suomi edistää arktisen alueen tutkimusta sekä kansainvälisten arktisten tutkimusorganisaatioiden ja erityisesti kansainvälisen arktisen tieteen komitean (International Arctic Science Committee, IASC) toimintaa.

Arktisen neuvoston ensimmäinen, Iqaluitissa, Kanadassa vuonna 1998 järjestetty ministerikokous puolsi Arktisen yliopiston perustamista koskevaa hanketta. Arktinen yliopisto, ”University without walls” perustuu arktisen akateemisen opetuksen edistämiseen uutta informaatioteknologiaa hyödyntämällä. Suomi on ollut aktiivinen yliopistohankkeen kehittämisessä ja kustantanut sen valmisteluvaiheessa sihteeristöpalvelut Rovaniemellä. Hanke on edennyt niin pitkälle, että yliopiston toiminta voisi käynnistyä virallisesti kesäkuussa 2001. Arktinen yliopisto ei ole Arktisen neuvoston alainen, mutta se informoi neuvostoa säännöllisesti toiminnastaan. Arktisen yliopiston yhteydessä arktiset tutkimuslaitokset ovat kehittäneet Pohjoisen tutkimuksen foorumia (Northern Research Forum), jonka ensimmäinen konferenssi järjestetään Akureyriassa, Islannissa marraskuussa 2000.

Puheenjohtajuuskaudellaan Suomi edistää arktista tutkimusta ja kehittää Arktista yliopistoa. Ilmoitus yliopiston toiminnan virallisesta käynnistymisestä ajoitetaan Suomen puheenjohtajakauden ensimmäisen virkamieskomitean kokoukseen yhteyteen.

• **Taloudellista ja sosiaalista kehitystä edistävät hankkeet**

Suomi pyrkii Arktisen neuvoston puheenjohtajana edistämään koko arktista aluetta koskevia sirkumpolaarisia asioita. Maantieteellisesti rajatummista asioista käsitellään luontevammin esim. pohjoismaisessa ja Barentsin alueen yhteistyössä.

Suomi pyrkii edistämään informaatioteknologian hyväksikäyttöä eri aloilla. Arktisen yhteistyön puitteissa uutta informaatioteknologiaa sovelletaan jo mm. korkeammassa koulutuksessa (Arktinen yliopisto) ja telelääketieteessä.

6 **Terveysalalla** Suomi edistää käynnissä olevaa yhteistyötä kiinnittäen erityistä huomiota tarttuvien tautien ehkäisemiseen sekä ympäristön ja terveyden väliseen yhteyteen, muun muassa AMAP (Arctic Monitoring and Assessment) -ohjelman puitteissa.

Tasa-arvoa ei ole toistaiseksi käsitelty Arktisen neuvoston puitteissa. Asiaa on edistetty mm. alkuperäiskansoihin kuuluvien naisten verkostoissa. Pohjoismaiden ministerineuvostolla on kokemusta ja tieto-taitoa alalla. **Suomi ottaa esille naisten asemaan ja tasa-arvoon liittyvät kysymykset Arktisen neuvoston toiminnassa.**

Suomi on käynnistänyt Barentsin euroarktisen neuvoston puheenjohtajana alueen nuorisoyhteistyötä ja -politiikkaa koskevan yhteistyön, joka on edennyt hyvin. **Suomen pyrkii soveltamaan nuorisopolitiikassa Barentsin yhteistyöstä saamia kokemuksia vastaavan toiminnan käynnistämiseksi Arktisen neuvoston piirissä** etsien yhteyksiä myös Kanadan esittämään Arktiksen lapsia ja nuoria koskevaan projektiin.

Kestävässä kehityksessä tulisi ottaa huomioon ekologiset, sosiaaliset ja taloudelliset näkökohdat. Neuvoston panos taloudellisesta näkökulmasta on ollut vaatimatonta. Arktisen sirkumpolaarisen kehityksen edistämisessä liikenne- ja kuljetusinfrastruktuurin kehittäminen on avainasemassa. Barentsin euroarktisessa neuvostossa on Barentsin euroarktisen liikennealueen kehittämistä varten johtokomitea sekä Pohjoista meritietä käsittelevä työryhmä. **Suomen puheenjohtajuuskaudella otetaan esille myös liikennekysymykset.** Ensimmäisessä vaiheessa vaihdetaan tietoja arktisten alueiden liikenteen kehittämisenäkemyksistä. Suomen kannalta tuodaan esille erityisesti Barentsin euroarktisen liikennealueen kehittämisessä tehty työ. Transarktisesti on tärkeää kehittää ilma- ja merikuljetuksia.

Arktisen alueen kulttuurit muovaavat luonnonolojen ohella alueen väestöryhmien identiteettiä. **Suomi edistää arktisen alueen kulttuurien tunnettavuutta** ja niiden ja muiden alueiden ja väestöryhmien keskinäistä vuorovaikutusta. Alaskan aloitteesta Arktinen neuvosto on käynnistänyt eko-kulttuuria koskevan matkailuprojektin. **Suomi pyrkii vahvistamaan kestävästä kehityksestä tukevaa matkailua koskevaa yhteistyötä, hyödyntäen ja yhteensovittaen myös muiden tahojen, kuten WWF:n ja Northern Forumin (kts. alla) alalla suorittamaa työtä.**

Kanadan puheenjohtajakaudella otettiin ensimmäiset askeleet kestävän metsätalouden edistämisessä. **Suomi pyrkii uudelleen aktivoimaan ja laajentamaan metsäalan sirkumpolaarista yhteistyötä** Barents-yhteistyössä saavutettua kokemusta hyödyntäen ja päällekkäisyyttä välttämällä. Kestävän kehityksen periaatetta sovellettaessa sekä suojelua ja tutkimusta toteuttaessa

otetaan huomioon elinkeinojen kehittyminen, paikallisten asukkaiden toimeentulo sekä yhdyskuntien elinvoiman kehittäminen.

Norjan aloitteesta kestävää porotaloutta koskeva hanke on käynnistymässä. **Suomi panostaa arktisen alueen peruselinkeinojen kehittämiseen mm. tehostamalla kestävää poronhoitoa, sen tuotteiden tuotekehitystä ja jatkojalostusta sekä alaan liittyvää koulutusta.**

4. Alkuperäiskansojen huomioonottaminen ja alueiden osallistumisen vahvistaminen

Arktisen neuvoston perustamisjulistuksen johdannossa kahdeksan arktisen valtion hallitukset vahvistavat sitoumuksensa toimia arktisten alueiden asukkaiden hyvinvoinnin hyväksi tunnustamalla samalla alkuperäiskansojen ja heidän yhteisöjensä erityissuhde Arktikseen.

Tämä erityisasema on otettu monella tavalla huomioon Arktisen neuvoston rakenteissa ja yhteistyössä. **Suomen tulee puheenjohtajana pyrkiä perustamisjulistuksen hengen mukaisesti vahvistamaan arktisten alueiden asukkaiden ja alkuperäiskansojen osallistumista ja panosta arktisen yhteistyön kehittämässä.** Suomi kiinnittää erityistä huomiota alkuperäiskansojen elinkeinojen edistämiseen, inhimillisten resurssien kehittämiseen, kulttuurien tukemiseen ja sosiaalisten olojen parantamiseen.

Arktisen neuvoston tulisi vahvistaa aluetasolla tapahtuvaa yhteistyötä ja kehittää neuvoston vuorovaikutusta alueen kanssa. Pohjoisten alueiden yhteistyötä varten on perustettu eri alueita edustava **Pohjoinen foorumi (The Northern Forum)**. Yhteistyössä on mukana kaikkien arktisten valtioiden pohjoisia alueita ja lisäksi alueita Japanista, Kiinasta, Mongoliasta sekä Etelä-Korea. Pohjoisella foorumilla on tarkkailija-asema Arktisessa neuvostossa. **Yhteistyötä neuvoston ja foorumin välillä tulisi kehittää.**

• • • • •

Suomen puheenjohtajakauteen Arktisessa neuvostossa kohdistuu suuria odotuksia. Suomi pystyy vastaamaan niihin vain läheisessä yhteistyössä kaikkien jäsenmaiden ja pysyvien osallistujien kanssa. Konsensukseen perustuvaa neuvoston työtä voidaan tehostaa vain siinä määrin kuin kaikki osapuolet ovat siihen valmiita, yhteensovittamalla osapuolten näkökantoja.